

effectu, et ideo habet effectus hanc indifferentiam potentialem, ut possit esse futurus, et non esse. Non est tamen de ratione futuri contingentis indifferentia actualis in ipsa habitudine ad esse in se pro aliqua differentia temporis futuri; nam, ut dixi, in hoc habet determinationem, alioqui non est futurum. E contrario vero determinatio in causa, secundum se et in actu primo considerata, repugnat contingentiae futuri effectus, quia excludit indifferentiam illam a qua talis effectus contingens denominatur. Nam hæc contingentia in effectu revera non est modus realis intrinsecus ipsius effectus, sed est denominatio a tali causa, et indifferentia ejus; sicut libertas in actu voluntatis non est modus ejus intrinsecus, sed denominatio a tali principio habente talem indifferentem potestatem; ergo determinatio quasi potentialis in causa repugnat futuro contingentis; non vero repugnat illi determinationi actuali, quæ in ipsa habitudine ad terminum spectatur, ut declaravi, et intelligi potest in effectu contingentis præsentis: nam licet habeat determinationem actualem a causa, nihilominus est contingens simpliciter ex modo agendi, seu potestate causæ: jam ergo effectus futurus potest esse determinatus quoad actualem habitudinem ad esse actuale, etiamsi sit contingens in potentia, seu in modo agendi causæ.

11. *Aristoteles objicitur.* — *Solutio.* — *Erravit Aristoteles.* — Contra hoc vero objici potest doctrina Aristotelis, lib. 1 Periher., cap. ult., dicentis in propositionibus singularibus de futuris contingentibus non esse determinatam veritatem et falsitatem, et ideo vel nullo modo cognosci posse, ut ea quæ sunt omnino indifferentia ad utrumlibet, vel solum per conjecturam, ut in his quæ ut plurimum eveniunt, vel ad quæ causæ magis inclinant. De hac sententia Aristotelis dixi in lib. 1 de Scientia Dei, cap. 2, et ingenue fassus sum me in hac parte ab Aristotele dissentire, quia ejus sententiam fidei veritati repugnare sentio. Postea vero Diotalevius Aristotelem ab errore excusare visus est, quia locutus est, inquit, de futuris contingentibus formaliter ut futura sunt, id est, ut habent esse in causis suis, et ex illis cognosci possunt: non enim potuit de illis secundum aliquam rationem præsentialem loqui, quia non potuit illam præsentiam ratione naturali assequi, quam nos fides illustrati vix possumus concipere.

12. *Suppositio falsa, licet consequens, ostenditur.* — Sed hæc interpretatio non decla-

rat quod Aristoteles non erraverit, sed quod ut homo erraverit, quia modum talis veritatis et præsentiae ejus cognoscere non potuit. Supponendo enim futura contingentia non habere aliam veritatem, nisi quam habent in sua causa, et ex vi ejus, ut talem effectum in potentia continet, consequenter fortasse locutus est, dicens non habere determinatam veritatem, nec subjacere certæ cognitioni. Tamen in illa suppositione erravit, sive per impotentiam naturalem assequendi altiore cognitionem contingentium, sive ex quacumque alia causa, id enim parum refert, cum de errore constet, quia futura, ut dixi, non ex sola causa, sed etiam ex determinatione futura, et ex eventu rei per illam significatæ habent veritatem. Et licet antequam sint non habeant realem præsentiam in propria mensura, habent nihilominus aliquam præsentiam, vel realem objectivam, in mensura æternitatis; et ideo illa eadem prius significata, ut futura, absolute et determinate vera esse possunt per conformitatem ad suum terminum, etiamsi in causis, prout sunt tantum in potentia et actu primo, non habeant determinatam veritatem.

13. *Tria erronea ab Aristotele illata habes.* — Quod si Aristoteles illam præsentiam seu modum veritatis assequi non potuit, excusabitur ipse a culpa, sententiæ autem quas inde intulit non poterunt ab errore excusari. Nam imprimis intulit non esse alium modum veritatis in his propositionibus de futuris contingentibus, præter illam quæ ex suis causis, et ab esse in potentia, quod in eis habent, cognosci potest, quod absolute verum non est, ut declaravi, et aperte repugnat præsentiae Dei de his contingentibus. Unde secundo intulit hæc contingentia non habere talem veritatem, quæ infallibili ac certa scientia cognosci possit. Nec limitat sermonem ad cognitionem humanam vel divinam, quia certe videtur intellexisse in tali propositione non esse veritatem certo cognoscibilem a quocumque, in quo sensu falsa est omnino locutio. Unde tertio probabilissimum est credidisse, nec Deum præscire in his futuris absolutam determinatam veritatem, ac subinde Deum non præscire certo hæc futura priusquam fiant. Quod illi multi antiqui patres tribuerunt, et ex concessis a prædicto auctore necessario sequitur. Nam Aristoteles non cognovit futura posse cognosci ut præsentia, et in causis censuit non esse certo cognoscibilia; ergo inferre debuit neque a Deo ipso certo cognosci. Quamvis ergo Aristoteles recte philosophatus fuerit de his

futuris præcise spectatis in ordine ad solas causas et cognitionem quæ ex illis sumi potest, absolute de ipsis futuris non recte sensit. Negari enim non potest quin habeant in re determinatam veritatem, vel falsitatem de se certo et infallibiliter cognoscibilem, si ex parte intelligentis virtus intelligendi non desit, ut in dicto libro 1 latius dixi, et rationibus Aristotelis respondi.

14. *Veritas contingentis futuri non sumitur ex determinatione causæ in actu primo constituta.* — Ex hac autem doctrina Aristotelis, quam quoad hanc partem probat divus Thomas, colligimus, et tertio loco addimus, duobus principiis positis, veritatem determinatam, quæ inest propositionibus absolutis de futuro contingentis, non esse sumendam ex determinatione causarum, quasi in actu primo constitutarum ad agendum, sed aliunde. Loquor de determinatione in actu primo, ut excludam causam, ut jam determinatam in actu secundo, quia quando causa jam est vel cognoscitur in tali statu, effectus ejus, etiamsi sit contingens, non cognoscitur ut futurus, sed ut præsens, quia determinatio illa in actu secundo non est aliud quam ipsa actio per quam effectus accipit esse, et ideo sic spectatus jam non ut futurus, sed ut præsens consideratur, et ideo, ut sic, potest veritatem sumere a causa determinata in actu secundo, et in ipsa determinatione cognosci tanquam in via quæ in seipsa et tanquam præsens videatur. Futurum autem ut futurum ante hanc determinationem considerandum est, ac proinde solum spectatur in causa, ut constituta in actu primo, et sic dicimus non habere veritatem certam vel determinatam in illa. Et hoc optime probatur ratione Aristotelis, quia contingentia effectus futuri formaliter sumitur ex indifferentia causæ secundum se spectatæ: imo, ut dixi, effectum esse contingentem nihil addit, nisi denominationem a causa indeterminata ad unum, vel ad agendum, vel impedibile, ut dicunt. Item ob hanc causam non potest effectus contingens, ut futurus, certo cognosci in causa, vel ex causa, ut divus Thomas docet, 1 part., quæst. 14, art. 13, et in 1, d. 38, quæst. 1, art. 5, et quæst. 2 de Verit., art. 12, et quæst. 12, art. 1, et quæst. 16 de Malo, a. 7, et sæpe alias. Et hæc est potissima ratio ob quam solus Deus potest sua virtute futura contingentia certo cognoscere, juxta illud: *Annuntiate nobis futura, et dicemus quia Dii estis vos*; nimirum, quia cognoscere futurum tanquam præsens

transcendit potentialitatem creaturæ, et cognoscere futurum ex causa est impossibile, quando causa est indeterminata, ut in futuris contingentibus esse debet; ergo est contra rationem talis futuri quod habeat talem determinationem in causa. Denique quia in hoc maxime et quasi adæquate differt futurum contingens a necessario, quod hoc habet determinationem in causa, quam illud non habet.

15. *Contingentia effectus in causa naturali invenitur passive, in libera vero active.* — Ut autem hæc assertio melius intelligatur fiatque evidentior, oportet advertere effectus contingentiam inveniri tam in causis naturaliter agentibus, quam in liberis, diverso tamen modo. Nam in causa naturaliter agente effectus non est contingens quasi active respectu propriæ et proximæ causæ, ratione virtutis ejus, sed quasi passive ob imperfectionem ejus causæ, quæ impediri potest per aliam causam, vel rem aliam concurrentem, et ad impediendam virtutem alterius causæ, ne agat, sufficientem. In libera autem causa effectus est contingens per se, et ex interna virtute causæ, quia ita est sufficiens ad agendum, ut ipsa possit se impedire (ut locutus est Capreol. in 1, dist. 38, quæst. 1, art. 2), id est, ut valeat actum suum suspendere, et ad hunc vel oppositum determinare: quod etiam ex dictis prolegomeno præcedenti manifestum est.

16. *Effectus naturalis contingens.* — Et hinc sequitur alia differentia, quia effectus naturalis contingens habet in sua propria causa, per se, ac præcise sumpta, quamdam determinationem ad unum, ratione ejus in illa cognosci potest, ut certo futurus, certitudine quadam naturali, et includente conditionem hanc, nisi impedimentum aliunde interveniat. Unde si effectus comparetur non ad solam causam per se, ac præcise spectatam, sed cum omnibus requisitis ad agendum, in quibus includitur impedimentorum ablatio, et quod concursus Dei sit paratus: in toto illo cumulo causarum habet talis effectus omnimodam determinationem ad unum, quia hanc habet per se ex propria causa, contingentiam autem per accidens ex impedimentis vel effectibus aliarum causarum, quibus ablati, ut in hypothesi supponitur, manet integra determinatio, et ideo poterit in illo toto causarum ordine cognosci certissime effectus futurus, quia licet respectu propriæ causæ sit contingens dicto modo, nihilominus non cognoscitur ut contingens, quia per concursum omnium causarum, et conditionum antecedentium ad talem

actionem tollitur contingentia effectus, et resultat necessitas. Unde si Deus velit absoluto decreto præfinitè auferre a tali causa omnia impedimenta, in illo etiam decreto posset infallibiliter scire talem effectum esse futurum; tunc vero jam non scit illum ut contingentem, sed ut necessarium.

17. *Effectus liber contingens.*—At vero effectus contingens ex libertate causæ non solum est contingens comparatus ad suam propriam et proximam et per se causam præcise spectatam, sed etiam in ordine ad totum cumulum causarum, vel conditionum necessariorum, vel de facto concurrentium ex parte actus primi ad talem effectum. Et ideo nunquam potest talis effectus habere absolutam determinationem in causa, ut est in actu primo, sive in ordine ad solam proximam causam per se, ut est per se notum, sine ordine ad totum cumulum causarum, conditionum, aut circumstantiarum ex parte actus primi concurrentium. Quia si effectus esset determinatus in actu primo in cumulo causarum, etc., jam ut sic non esset contingens, et consequenter nec liber; esset enim omnino necessarius in causa et positus omnibus prærequisitis ad agendum, quod repugnat libertati, ut ostensum est in superiori prolegomeno. Item in illo cumulo causarum necesse est includi voluntatem liberam; ergo non obstantibus omnibus quæ illi conjunguntur in actu primo, illa semper potest se impedire ne agat vel ne hoc agat, quia hoc habet per intrinsecam potestatem, vel si per conjunctionem aliarum conditionum aut causarum, quæ illi conjunguntur in actu primo, illa est privata hac potestate se impediendi, consequenter est privata libertate, et ita jam non contingenter operatur propria et perfecta contingentia libertatis. Unde concluditur effectum libere futurum non solum non posse cognosci cum certitudine in determinatione in actu primo, quam habeat in causa proxima, verum etiam nec in ea quam habeat in collectione omnium causarum ad illum concurrentium, prout in actu primo respectu talis effectus considerantur. Probat, quia illa causa adæquata, ut conflata ex omnibus concurrentibus, adhuc est indifferens, et retinet in se principium contingentiae; ergo impossibile est in illa, quantumvis propensa, et inclinata sit in actu primo, infallibiliter cognosci effectum futurum, cum semper ab intrinseco possit talis effectus impedi per intrinsecam potestatem causæ proximæ, id est, potentiae liberæ in illo cumulo causa-

rum inclusæ. Confirmatur, quia effectus futurus a causa naturali, etiam determinata ad unum, si impedibilis sit, non potest in tali causa certo sciri futurus, nisi aliunde præsciatur talem causam non fore impediendam: at vero in causa libera hoc non habet locum, quia virtus se impediendi est intrinseca, et inseparabilis ab illa, manente libertate; ergo quamdiu in illo causarum cumulo includitur voluntas libera, et salva relinquatur ejus libertas, nunquam potest in illa causa effectus esse omnino determinatus, ac proinde neque in illa infallibiliter cognosci, nisi aliunde præsciatur ipsam voluntatem non esse se impediendam.

18. *Futura contingentia absoluta habent determinationem suæ veritatis in causa libera determinata in actu secundo, et cognoscuntur per propositionem de inesse.*—Quarto, ex his concludo quoad contingentia absolute futura et libera, de quibus in præsentia solum agimus, hæc, inquam, futura habere determinationem veritatis suæ ex actuali determinatione causæ liberæ, quam tali tempore habitura est in actu secundo, ad quam determinationem, ut suo tempore præsentem, dicit habitudinem propositionis illa, per quam eadem determinatio per modum futuri significatur; ita ut ille effectus non cognoscatur futurus a sua causa per modum illationis causalis, seu rationalis, quæ hic verbis explicatur: Quia talis causa sic est in actu primo disposita, ideo talis actus erit; vel istis verbis: Hæc causa erit tali modo applicata vel præparata, ergo talis actus erit; sed cognoscitur per simplicem, vel copulativam propositionem de inesse, quæ his verbis significari potest: Causa hæc, seu voluntas tali tempore ita disposita hoc faciet, cujus propositionis veritas non in virtute causæ, sed in se cognoscitur. Et hoc est quod dixit D. Thomas, futura contingentia et maxime libera cognosci, ut præsentia in seipsis, non in causis. Sensus enim est, non cognosci ex eo quod in virtute causæ cognoscitur certa consecutio futuri effectus, sed quia prævidetur causa ut actu operans in tempore, quod est præsens æternitati, licet respectu prioris temporis sit futurum. Hæc autem præsentia secundum veram sententiam, non est per realem coexistentiam, quam res futura, antequam in suo tempore sit, habeat in æternitate; repugnat enim esse coexistentem alteri rem quæ in se nondum existit, ut in dicto libro latius dictum est; sed est illa præsentia objectiva respectu intuitus æterni divini intellectus.

19. *Numeri superioris doctrina est expressa S. Thomæ de modo quo futura a Deo in æternitate sua cognoscuntur.*—Quæ est satis expressa sententia D. Thomæ, 1 p., ubi supra, et 2. 2, q. 171, a. 6, ad 2, ubi sic ait: *Divina præscientia respicit futura secundum duo, scilicet, secundum quod in seipsis, in quantum, scilicet, ipsa præsentia intuitur, et secundum quod sunt in suis causis, in quantum, scilicet, videt ordinem causarum ad effectum.* Ubi in priori parte satis declarat illam præsentiam non esse per coexistentiam, sed per eminentiam divini intuitus, qui præsentia intuitur ea quæ in se nondum sunt, ita nimirum ea videndo ex æternitate, sicut ea videt postea, quando jam actu fiunt. Quia Deus non aliter videt rem postquam est quam antea, *alias ex eventibus rerum aliquid accresceret divinæ cognitioni, quod repugnat immutabilitati Dei, ut recte argumentatur D. Thomas in 1, dist. 38, q. 1, art. 5.* Unde respectu divini intuitus non est antea, nec postea, sed semper est idem respectus in se omnino invariabilis, et ideo sicut rem existentem videt præsentem, ita etiam rem futuram præsentia intuitur, et hoc est esse præsentem æternitati, et ex hac præsentia sumitur infallibilitas cognitionis, non ex causis, ut prioribus sua causalitate. Unde in altera parte non dicit D. Thomas videri futura in suis causis *determinatis*, ut quidam male allegant, addendo particulam *determinatis*: nam D. Thomas præcise dicit *in suis causis*, et addit explicationem dicens: *In quantum videt ordinem causarum ad effectum*: qui ordo in causis liberis potest esse propensionis seu inclinationis, non determinationis. Et ideo subjungit: *Et quomodo contingentia futura, prout sunt in seipsis, sint determinata ad unum, tamen prout sunt in suis causis, non sunt determinata, quin possint aliter evenire.* Ex quo ulterius colligit priorem modum cognoscendi esse omnino certum et infallibilem quoad veritatem futuri eventus, posteriorem autem, licet sit infallibilis quoad cognitionem dispositionis et ordinis causarum, non tamen quoad veritatem futuri eventus, qui per propriam propositionem de futuro significatur, ut diximus. Et hæc nunc nobis sufficiunt de his contingentibus absolute futuris, quæ solum præmissa sunt, ut ab illis gradum faciamus ad futura conditionata, de quibus tractamus.

20. *Futura contingentia conditionata nec esse vera ex vi illationis, nec in tali illatione cognosci ostenditur.*—Quinto igitur ex dictis inferimus futura contingentia conditionata non

esse vera in vi illationis ex causa, neque in illa cognosci posse infallibiliter, ut determinate vera et certo futura, etiamsi talis causa integra futura esse supponatur. Hæc assertio est directe contra eos qui scientiam hanc conditionatam admittunt, non tamen nisi post decretum Dei absolutum ex parte sua, et conditionatum ex parte objecti. Nam hi consequenter dicere coguntur Deum cognoscere illa in vi illationis ex tali decreto, vel (quod perinde est) ex vi prædeterminationis futuræ in voluntate hominis ex tali decreto Dei, seu ex vi voluntatis humanæ, ut est sub decreto Dei, aut denique ex vi collectionis, seu conjunctionis utriusque voluntatis humanæ, et divinæ ad talem effectum producendum. Hæc enim omnia in idem redeunt, et æquivalentia sunt, quatenus eadem ratio in omnibus militat. Ad hoc enim tale decretum postulatur, ut ex illo infallibiliter inferatur sub conditione, quod Deus sub tali conditione decrevit: ergo, juxta illam sententiam, veritas illius conditionalis, quam non habet, nisi post decretum, in illatione fundatur, ac subinde quod talis effectus sit futurus ex illa hypothese, in causa cognoscitur. Contra hoc ergo probatur assertio ex dictis de futuris absolutis: nam hæc non possunt cognosci in causa, neque habere in illa determinationem; ergo neque poterunt conditionata sic cognosci. Patet consequentia, quia militant omnes rationes factæ, quia idem genus ordinis seu habitudinis habet causa actu existens ad effectum absolute futurum, quod habet causa sub conditione proposita aut concepta ad effectum ex illa futurum, si conditio impleta fuerit. Unde sicut in absolutis habitudo causæ ad effectum est indeterminata, et vel omnino indifferens, vel impedibilis etiam ab intrinseco in contingentibus liberis, ita prorsus est in conditionatis; sed propter eandem causam non possunt absoluta cognosci certo ex vi causæ, sed ad summum conjecturaliter; ergo idem est de conditionatis. Atque ita tota doctrina, quam D. Thomas tradit de scientia futurorum contingentium de se generalis est, tam conditionatis quam absolutis: ratio etiam a priori sæpe tradita eadem est, quia talis necessitas illationis ex causa determinata ad unum tollit contingentiam; ergo conditionalis sic cognita non cognoscitur ut contingens, sed ut necessaria; ergo neque effectus contingenter vel libere esset futurus a tali causa, posita hypothese; hoc autem est contra id quod in disputatione tota supponitur, quodque est omnino certum,